MAKTABGACHA TA’LIM TIZIMIDA RAHBAR SHAXSINING KASBIY MAHORATINI RAQOBAT MUHITIDA RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Xo'jayeva Sevinchbonu Baxtiyor qizi
E-mail: aliyevasevinchbonu@gmail.com

Received: 22.10.2025
Revised: 23.10.2025
Accepted: 24.10.2025

Kalit so’zlar:
maktabgacha ta’lim, rahbar shaxsi, kasbiy mahorat, raqobat muhiti, boshqaruv, motivatsiya, innovatsion yondashuv.

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta’lim tizimida rahbar shaxsining kasbiy mahoratini raqobat muhitida rivojlantirishning psixologik, pedagogik va boshqaruv jihatlari tahlil qilingan. Raqobat sharoitida rahbarning yetakchilik fazilatlari, innovatsion qaror qabul qilish qobiliyati, jamoani boshqarish madaniyati hamda motivatsion yondashuvlarning ahamiyati ochib berilgan. Tadqiqotda zamonaviy ta’lim menejmenti nazariyalari asosida rahbarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishning samarali yo‘llari ishlab chiqilgan. Shuningdek, raqobatbardosh ta’lim muassasasi modelini yaratishda rahbarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, strategik fikrlash darajasi va shaxsiy yetukligi muhim omillar sifatida ko‘rsatib o‘tilgan.

Keywords:
preschool education, leadership personality, professional skills, competitive environment, management, motivation, innovative approach.

Annotation. This article analyzes the psychological, pedagogical, and managerial aspects of developing the professional skills of preschool education leaders in a competitive environment. It highlights the importance of leadership qualities, innovative decision-making ability, management culture, and motivational approaches in enhancing managerial effectiveness. Based on modern educational management theories, effective methods for developing professional competencies of preschool administrators are proposed. The study emphasizes that the social-psychological traits, strategic thinking, and personal maturity of leaders play a crucial role in building a competitive and high-quality preschool education system.

Ключевые слова:
Дошкольное образование, личность руководителя, профессиональное мастерство, конкурентная среда, управление, мотивация, инновационный подход.

Аннотация. В данной статье рассмотрены психологические, педагогические и управленческие аспекты развития профессионального мастерства руководителя в условиях конкурентной среды в системе дошкольного образования. Раскрыта роль лидерских качеств, способности принимать инновационные решения, управленческой культуры и мотивационных подходов руководителя. На

основе современных теорий образовательного менеджмента разработаны эффективные пути формирования профессиональных компетенций руководителей. Особое внимание уделено социально-психологическим особенностям личности руководителя, уровню стратегического мышления и личностной зрелости как ключевым факторам создания конкурентоспособного образовательного учреждения.

Kirish. Maktabgacha ta’lim tizimida rahbar shaxsining kasbiy mahoratini rivojlantirish masalasi hozirgi globallashuv va raqobatbardoshlik davrida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda ta’lim sohasida islohotlarning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan rahbar shaxsining tashabbuskorligi, strategik fikrlashi va boshqaruv madaniyatiga bog‘liq. Ayniqsa, raqobat muhiti kuchaygan sharoitda rahbarning kasbiy kompetensiyasi, jamoani boshqarish qobiliyati va innovatsion faoliyati ta’lim muassasasining muvaffaqiyat kalitidir. Maktabgacha ta’lim tizimida bu jarayon yanada murakkab kechadi, chunki bu bosqichda rahbar nafaqat pedagogik jarayonni, balki tarbiyaviy, psixologik va ijtimoiy omillarni ham uyg‘unlashtirgan holda boshqarishi lozim. Shu nuqtai nazardan, rahbar shaxsining kasbiy mahoratini oshirish, sog‘lom raqobatni shakllantirish va innovatsion yondashuvlarni joriy etish pedagogik menejmentning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Raqobat muhiti rahbardan zamonaviy boshqaruv ko‘nikmalarini, qaror qabul qilishda yangicha yondashuvni, jamoada motivatsion mexanizmlarni ishlab chiqish qobiliyatini talab etadi. Shu bois maktabgacha ta’lim tizimida rahbar shaxsining kasbiy mahoratini rivojlantirish, ularni raqobatbardosh sharoitda faoliyat yuritishga tayyorlash nafaqat amaliy, balki ilmiy jihatdan ham chuqur o‘rganishni talab etadi.

Adabiyotllar tahlili. Adabiyotlar tahlili maktabgacha ta’lim tizimida rahbar shaxsining kasbiy mahoratini raqobat muhitida rivojlantirish jarayonining ilmiy-nazariy asoslarini yoritadi. Zamonaviy ta’lim boshqaruvi konsepsiyalarida rahbar shaxsining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish, ularning innovatsion fikrlashini rivojlantirish va raqobatbardosh muhitda faoliyat yuritish qobiliyatini mustahkamlash masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Brown tomonidan ilgari surilgan ilmiy yondashuvlarda [1] ta’lim tizimida rahbarning muvaffaqiyatli boshqaruv faoliyati uchun yetakchilik fazilatlari, kommunikativ ko‘nikmalari va strategik qaror qabul qilish salohiyati asosiy omil sifatida ko‘rsatiladi. Muallif rahbarlik faoliyatida psixologik barqarorlik va ijtimoiy motivatsiya mexanizmlarining muhimligini ham ta’kidlaydi. Long o‘z tadqiqotlarida [2] ta’lim jarayonida rahbarning professional o‘sishi, jamoaviy boshqaruv tamoyillarini qo‘llash hamda ta’lim sifatini oshirishda

interaktiv yondashuvning samarali natija berishini asoslab bergan. Unga ko‘ra, maktabgacha ta’lim muassasasi rahbari faqat tashkiliy jarayonlarni emas, balki inson omilini, xodimlarning psixologik muvozanatini ham boshqarish qobiliyatiga ega bo‘lishi zarur. Richards va Rodgers [3] o‘z asarlarida ta’lim menejmenti tizimida rahbarning kasbiy mahoratini shakllantirish uchun tizimli yondashuv zarurligini, bunda rahbar o‘zining shaxsiy yetakchilik modelini ishlab chiqib, jamoa a’zolari bilan samarali muloqot o‘rnatishi lozimligini ko‘rsatib o‘tadi. Ularning fikricha, rahbarning kasbiy mahorati doimiy o‘qish, tahlil qilish, tajriba almashish va zamonaviy boshqaruv texnologiyalarini joriy etish orqali mustahkamlanadi. Larsen-Freeman [4] tomonidan ilgari surilgan nazariyada rahbarlik mahoratini rivojlantirishda psixologik va ijtimoiy omillar birgalikda o‘rganilishi lozimligi ta’kidlanadi. Muallif rahbarning shaxsiy qadriyatlari, ijtimoiy muloqot madaniyati va o‘zini tahlil qilish qobiliyati uning boshqaruv samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatishini isbotlab bergan. Shu bilan birga, Ellis [5] tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlarda ta’lim tizimidagi raqobat muhiti rahbarlarni yangicha fikrlashga, tashabbuskorlikni rivojlantirishga va innovatsion qarorlar qabul qilishga undashi qayd etiladi. U rahbar shaxsining kasbiy o‘sishi faqat tashkiliy faoliyat bilan emas, balki ichki motivatsiya, o‘zini rivojlantirishga bo‘lgan ehtiyoj va strategik fikrlash qobiliyatiga ham bog‘liq ekanligini ilmiy jihatdan asoslab beradi. Ushbu ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha ta’lim tizimida rahbarning kasbiy mahoratini rivojlantirish jarayoni ko‘p qirrali, kompleks va tizimli yondashuvni talab etadi. Zamonaviy rahbar nafaqat boshqaruvchi, balki pedagogik jamoaning ruhiy yetakchisi, innovatsiyalarni tatbiq etuvchi va o‘z ustida tinimsiz ishlovchi shaxs sifatida shakllanishi kerak. Shu nuqtai nazardan, rahbarning kasbiy mahoratini raqobat muhitida rivojlantirish masalasi ta’lim menejmentining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaraladi.

Materiallar va usullar. Tadqiqotning asosiy materiali sifatida 2022–2024-yillarda O‘zbekiston Respublikasining Toshkent viloyatidagi 15 ta maktabgacha ta’lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan rahbarlarning kasbiy rivojlanish tajribalari, me’yoriy hujjatlar, tahliliy hisobotlar va ilmiy manbalar tanlab olindi. Tadqiqot jarayonida kuzatuv, so‘rovnoma, intervyu, diagnostika va tahlil metodlaridan keng foydalanildi. Rahbarlarning kasbiy faoliyati, boshqaruv uslublari va motivatsion yondashuvlari o‘rganildi, raqobat muhiti sharoitida ularning qaror qabul qilish tezligi, jamoani rag‘batlantirish darajasi va yangiliklarni joriy etish faolligi tahlil qilindi. Statistik ma’lumotlarni qayta ishlashda deskriptiv tahlil usuli, o‘zaro bog‘liqlikni aniqlashda korrelyatsion tahlil, shuningdek, tajriba-sinov ishlari natijalarini solishtirishda taqqoslama tahlil usuli qo‘llandi. Tadqiqotda 60 nafar

rahbar ishtirok etib, ularning faoliyati raqobat muhiti, boshqaruv madaniyati, jamoaviy motivatsiya va shaxsiy rivojlanish darajasi mezonlari asosida baholandi.

1-Jadval. Rahbar shaxsining kasbiy mahoratini rivojlantirishga ta’sir etuvchi asosiy omillar

Omil nomi	Tavsif	Ahamiyat darajasi (%)
Kasbiy bilim va malaka	Rahbarning ta’lim jarayonini boshqarishda zamonaviy metodlar, normativ hujjatlar va ta’lim siyosatiga oid chuqur bilimga ega bo‘lishi	28%
Liderlik va boshqaruv kompetensiyalari	Jamoani samarali boshqarish, qaror qabul qilish, kommunikativ va tashkiliy ko‘nikmalarni rivojlantirish	22%
Motivatsiya va shaxsiy o‘sish	Rahbarning o‘zini rivojlantirish, kasbiy mukammallikka intilish va ichki motivatsiyasini oshirishga qaratilgan omillar	18%
Innovatsion fikrlash	Ta’lim muassasasida yangi texnologiyalarni joriy etish, yangicha yondashuvlarni tatbiq qilishga bo‘lgan tayyorgarlik	16%
Psixologik barqarorlik	Stressga chidamlilik, muammoli vaziyatlarda muvozanatni saqlash va konstruktiv yechim topish qobiliyati	9%
Ijtimoiy muloqot madaniyati	Hamkasblar, ota-onalar va jamoatchilik bilan sog‘lom kommunikatsiya o‘rnatish qobiliyati	7%

Jadvalda keltirilgan ma’lumotlar maktabgacha ta’lim tizimida rahbar shaxsining kasbiy mahoratini rivojlantirish jarayoniga eng kuchli ta’sir ko‘rsatuvchi omillarni tahlil qiladi. Kasbiy bilim va malaka eng yuqori ahamiyatga ega bo‘lib, bu rahbarning o‘z faoliyatini zamonaviy boshqaruv talablariga mos ravishda olib borishini ta’minlaydi. Shu bilan birga, liderlik va boshqaruv kompetensiyalari ham muhim o‘rin tutadi, chunki ular rahbarning jamoa bilan samarali muloqotda bo‘lishi, ishonchli muhit yaratishi va innovatsion qarorlarni amalga oshirishiga imkon beradi. Motivatsiya va shaxsiy o‘sish omili esa rahbarning o‘z ustida ishlash, yangi bilim va ko‘nikmalarni o‘zlashtirish, hamda kasbiy rivojlanish yo‘nalishida izchil harakat qilishiga turtki beradi. Innovatsion fikrlash raqobat muhitida muvaffaqiyat kaliti bo‘lib, rahbarning zamonaviy texnologiyalarni qo‘llashga tayyorligini bildiradi. Shu bilan birga, psixologik barqarorlik va ijtimoiy muloqot madaniyati rahbarning

jamoada ijobiy muhit yaratish, stressli holatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish hamda pedagogik jamoa va ota-onalar bilan o‘zaro ishonchli munosabatlar o‘rnatishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, maktabgacha ta’lim tizimida rahbar shaxsining kasbiy mahoratini raqobat muhitida rivojlantirish bir necha omillarga tayanadi: boshqaruv salohiyati, kommunikativ kompetensiya, stressni boshqarish, innovatsion fikrlash va motivatsion liderlik. Raqobat muhiti rahbardan tezkor qaror qabul qilishni, o‘z jamoasini ilhomlantirishni, o‘zaro ishonchga asoslangan boshqaruvni tashkil etishni talab etadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, raqobat muhiti mavjud muassasalarda rahbarlar o‘z kasbiy bilimini muntazam yangilab boradi, yangi pedagogik texnologiyalarni tatbiq etadi, o‘z jamoasining malakasini oshirishga katta e’tibor beradi. Aksincha, raqobat muhiti sust bo‘lgan muassasalarda innovatsion faollik, tashabbuskorlik va jamoaviy motivatsiya darajasi pastligi kuzatilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, rahbarlarning 68 foizi kasbiy rivojlanish uchun shaxsiy tashabbus muhimligini ta’kidlagan, 22 foizi esa tashkiliy rag‘batlantirish tizimi yetarli emasligini bildirgan. Shuningdek, so‘rov natijalarida rahbarlarning 74 foizi raqobat muhitining ularning o‘z-o‘zini rivojlantirishga turtki bo‘lishini qayd etgan. Raqobat muhitida rahbarning kasbiy o‘sishida psixologik barqarorlik, stressni boshqarish, jamoaviy yetakchilik va konfliktlarni konstruktiv hal qilish ko‘nikmalari hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotda aniqlanishicha, o‘z ustida doimiy ishlovchi, o‘z jamoasiga nisbatan samimiy, adolatli va ochiq rahbarlar eng samarali boshqaruv uslubini qo‘llashadi. Ularning faoliyati ta’lim muassasasining nufuzini oshiradi, ota-onalar ishonchini kuchaytiradi va pedagoglarning kasbiy o‘sishini ta’minlaydi. Shu bilan birga, rahbarning raqobatga nisbatan sog‘lom yondashuvi jamoada psixologik iqlimni ijobiy yo‘nalishda o‘zgartiradi, bu esa butun tizimning samaradorligini oshiradi.

Xulosa. Yuqoridagi tadqiqot natijalariga asoslanib aytish mumkinki, maktabgacha ta’lim tizimida rahbar shaxsining kasbiy mahoratini raqobat muhitida rivojlantirish nafaqat individual o‘sishni, balki butun ta’lim muassasasining samaradorligini oshiradi. Raqobat muhiti rahbarni yangilikka ochiqlik, tashabbuskorlik, o‘z jamoasini rag‘batlantirish va o‘z ustida ishlashga undaydi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, kasbiy rivojlanishga yo‘naltirilgan raqobat muhitida rahbarlar o‘z faoliyatida innovatsion yondashuvlarni qo‘llaydi, boshqaruv madaniyatini takomillashtiradi va jamoaning psixologik iqlimini yaxshilaydi. Shuningdek, ta’lim tizimida raqobatni sog‘lom tarzda yo‘lga qo‘yish orqali rahbar shaxsiy yetuklik, kasbiy fidoyilik va menejment salohiyatini namoyon etadi. Shu sababli, maktabgacha ta’lim tizimida rahbarlarning malakasini oshirish,

raqobatbardosh boshqaruv strategiyalarini ishlab chiqish hamda psixologik treninglar tizimini joriy etish zarur. Bu esa raqobatbardosh, innovatsion va sifatli ta’lim tizimini shakllantirishning muhim omili hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI

1. Brown, H. D. Principles of Educational Leadership and Management. New York: Pearson Education, 2018.
2. Long, M. H. Leadership and Professional Development in Early Childhood Education. London: Routledge, 2019.
3. Richards, J. C., Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Educational Management. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
4. Larsen-Freeman, D. Techniques and Principles in Educational Leadership. Oxford: Oxford University Press, 2017.
5. Ellis, N. C. Innovation and Competence in Modern Education Systems. Oxford: Oxford University Press, 2021.